

ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕПОЗИТНОГО ПОРТФЕЛЮ ЯК ІНСТРУМЕНТУ РЕСУРСНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

Матвєєв В.В., Гайдаржийська О.М., Василенко В.В.
Національний авіаційний університет

У статті розглянуто економічну сутність банківських ресурсів. Досліджено ресурсну та депозитну політику банку. Розглянуто сутність депозитного портфелю банку та шляхи його формування. Проаналізовано ринок депозитів України. Визначено основні проблеми та шляхи забезпечення ефективності депозитної політики банку.

Ключові слова: банк, банківські ресурси, ресурсна політика, депозит, депозитна політика, депозитний портфель.

Постановка проблеми. Зовнішнє середовище, що формує ринок фінансових послуг України, характеризується жорсткою конкуренцією на фоні динамічності та постійного дефіциту фінансових ресурсів, є достатньо складно прогнозованим та не стійким. Це пов'язано не тільки із низьким рівнем економічного розвитку, але і з нестійкою політичною ситуацією в країні. Всі ці фактори негативно впливають на процес залучення вільних грошових коштів економічних суб'єктів на депозитні рахунки банків, і тим самим гальмують процес нарощування ресурсів банківської системи та їх подальшої трансформації у інвестиції. Для мінімізації ризику і підвищення ефективності депозитної політики банку необхідно постійно аналізувати і вдосконалювати роботу банківської установи по залученню депозитів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ефективної діяльності банків, зокрема проблеми залучення ресурсів та питання розробки ресурсної політики розглядалися у роботах таких науковців, як О.Д. Василик, М.І. Савлук. О.І. Лаврушин в частині дослідження основних депозитних ризиків комерційного банку. Л.О. Примостка приділяв увагу вивченню сучасних методів і підходів до формування депозитного портфелю комерційного банку. Н.І. Версаль і С.Л. Коваль у своїх працях досліджували особливості формування депозитних ресурсів банками України. А.Л. Лобанова досліджувала ресурсну політику комерційних банків України. М. Волошин, Р.В. Лавров та О.В. Моренко у своїх наукових роботах приділили увагу проблемам депозитної політики, а також організації процесу формування депозитного портфелю банку. Однак, питання ефективного формування депозитного портфелю як інструменту ресурсної політики банку потребує подальших досліджень.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи підвищення уваги до депозитного портфелю, як інструменту ресурсної політики банку та проаналізувавши дослідження відомих економістів щодо цього питання, можна стверджувати, що в практиці відсутній комплексний підхід щодо оцінки депозитного портфелю. Також відсутнє визначення фінансової цінності клієнта для банку, тому дослідження та відображення даних аспектів в статті, на нашу думку, є актуальними.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних та практичних ас-

пектів формування ресурсів банку за рахунок депозитних джерел та визначення основних напрямів вдосконалення процесу формування депозитного портфелю як інструменту ресурсної політики банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою основою діяльності банків є формування ресурсної бази, оскільки для здійснення комерційної та господарської діяльності банки повинні мати у своєму розпорядженні певну суму грошових коштів, тобто ресурсів. На сьогодні не існує однозначного визначення поняття «ресурси банку». Чимало вітчизняних та зарубіжних вчених у своїх дослідженнях дотримуються традиційної точки зору щодо сутності цієї категорії, вважаючи ресурси комерційного банку власними коштами банку. Однак, одним з найпоширеніших визначень ресурсів комерційного банку є наступне: банківські ресурси – це сукупність грошових коштів, які знаходяться у розпорядженні банку і використовуються ним для здійснення кредитних, інвестиційних та інших активних операцій [2, с. 43].

Банківські ресурси з точки зору джерел утворення поділяються на дві великі групи: власні ресурси банку і зобов'язання. Структуру банківських ресурсів зображено на рис. 1 [1, с. 84].

В сучасних умовах формування банківських ресурсів відбувається під впливом багатьох факторів, як внутрішніх так і зовнішніх. До внутрішніх факторів можна віднести такі як: фактичний розмір капіталу; імідж банку на ринку депозитних внесків і поточних рахунків; ефективність маркетингової, конкурентної політики банку; кваліфікація персоналу, у тому числі культура обслуговування клієнтів; технології, що використовуються банком, та їх відповідність потребам наявних і потенційних клієнтів; широта послуг, що надаються клієнтам у процесі обслуговування їх поточних, депозитних й інших рахунків; фінансові можливості щодо оплати залучених коштів; ефективність розміщення залучених коштів; цінова політика банку; маркетингова стратегія банку; стабільність клієнтської бази банку; стратегія реструктуризації банку, взагалі та фінансової реструктуризації, зокрема. Більшість вчених дотримуються думки, що найвпливовішими зовнішніми факторами є: облікова ставка Національного банку України; норматив обов'язкового резервування; конкуренція банків; податкове законодавство; економічні нормативи діяльності банків; система гарантування вкла-

Рис. 1. Структура ресурсів банку

Джерело: [1]

дів; стан і тенденції розвитку фінансового ринку; збільшення доходів населення.

Від ефективності ресурсної політики банку залежить його стійкість та спроможність генерувати капітал з метою розширеного відтворення економіки країни. Внутрішня проблема нестачі фінансових ресурсів українських банків пояснюється їх неефективним управлінням, що ускладнюється цілою низкою зовнішніх факторів на рівні держави.

Більшість авторів, які займалися дослідженням сутності депозитів, визначають депозит як гроші або грошові кошти, що передані банку на зберігання під певний відсоток. Проте деякі автори депозит розглядають як позику, що надається суб'єктами господарювання та населенням у користування банку на вигідних умовах (табл. 1). Задля узагальнення поняття «депозит», варто виходити з тих класифікаційних ознак, які можуть допомогти розкрити сутність цієї категорії. Передусім до цих ознак потрібно віднести:

- зв'язок між грошовими коштами, отриманими клієнтом, та їхньою частиною, яка буде внесена на депозит;
- мета укладення депозиту;
- кількість пропозицій на депозитному ринку [1, с. 39].

Депозитна політика банку ґрунтується на дослідженні досягнутого рівня розвитку депозитних відносин банку з клієнтами і націлена на їх вдосконалення та розвиток. Банку важливо розробляти депозитну політику, насамперед, тому що, це дає можливість регулювати, управляти, раціонально організувати взаємини між банком і його клієнтами щодо зворотнього руху коштів. У процесі розробки депозитної політики банку слід враховувати рівень розвитку суспільства, банківської системи держави і конкретного банку.

Депозитний портфель є важливою складовою ресурсної бази банківської установи. Під депозитним портфелем слід розуміти сукупність коштів на депозитних рахунках клієнтів, залучених банком на договірній основі. Форму-

вання депозитного портфеля слід розглядати як безперервний циклічний процес, що складається з основних етапів:

- аналіз – дослідження «поведінки» грошових коштів на рахунках клієнтів;
- планування – орієнтація на залучення певних груп клієнтів і види депозитів;
- робота по залученню клієнтів – впровадження нових продуктів, гнучка тарифна політика і індивідуальна робота з клієнтами;
- контроль.

У 2017 році фізичні особи як ніколи активно інвестували облігації внутрішньої державної позики. Обсяг вкладень фізичних осіб в ці державні папери виріс за рік більш ніж в 10 разів: з 104 млн. грн. на 3 січня 2017 року до 1,4 млрд. грн. на 3 січня 2018 року [5, с. 2].

За даними НБУ, процентні ставки за валютними депозитами фізичних осіб в минулому році впали до історичного мінімуму – 3,7% за 12-місячними заощадженнями в доларах і 2,68% – в євро. Прибутковість гривневих вкладів вже також на мінімумі, і продовжує знижуватися.

Інвестиції в облігації внутрішньої державної позики 100%-во гарантовані державою. Серед банків, таку перевагу в даний момент має лише Ощадний банк.

Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб на 12 місяців в гривні обвалився за минулий рік на 3,5%: на початку 2017 року у середньому банки платили вкладникам 17,74% річних, вже до кінця року – 14,26% річних [5, с. 3].

Валютні вклади також дешевшали. Прибутковість за 12-місячними депозитами в доларах та євро за 2017 рік знизилася на 2%. В кінці минулого року за доларовий вклад на 12 місяців можна було отримати в середньому 3,68% річних, за євродепозит – 2,75%. При цьому офіційна інфляція за минулий рік склала 13,7%.

Також, слід зазначити, що за прогнозними показниками ставки за депозитами будуть падати й в 2018 році. Зниження може досягти 3% за

Сутність категорії «вклад» та «депозит» із точки зору різних авторів

Джерело	Визначення терміну
1	2
ЗУ «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» [54]	Вклад (депозит) – кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які відповідно до законодавства України розміщені вкладником на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку на іменних рахунках у банку – учаснику Фонду гарантування вкладів фізичних осіб чи залученні таким банком у формі випуску (емісії) іменних ощадних (депозитних) сертифікатів і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.
Мороз А.М. [7]	Депозит (вклад) – це грошові кошти в національній та іноземній валюті, передані їх власником або іншою особою за його дорученням у готівковій або безготівковій формі на рахунок власника для зберігання на певних умовах.
Кириченко О.А. [7]	Депозит – усі рахунки клієнтів, відкриті в банку.
Александрова Н.Г. [28]	Депозит – сума грошових коштів клієнта, що передана ним у розпорядження банку, незалежно від строку й особливостей юридичного оформлення такої передачі.
Петрук О.М. [28]	Депозит (вклад) – кошти, що надаються фізичними та юридичними особами в управлінні резиденту, визначеному фінансовою організацією згідно з чинним законодавством України, або нерезиденту на чітко визначений строк та під процент і оформляються відповідною угодою.
Колесников В.І. [49]	Депозит – економічні відносини з приводу передачі коштів клієнта в тимчасове користування банку. Банківські депозити – вклади, грошові кошти, що вносяться в банки й за якими банк виплачує проценти. Вклад – грошові кошти, які внесені на зберігання в банк чи в іншу фінансову установу.
Савлук М.І. [28]	Депозит (вклад) – це грошові кошти в національній та іноземній валюті, що передані їх власником або іншою особою за його дорученням у готівковій або безготівковій формах на рахунок власника для зберігання на певних умовах.
Кисельова Т.М. [52]	Вклад – грошові кошти, які внесені для зберігання в банк чи іншу фінансово-кредитну установу. Банківський вклад – це грошова сума, що внесена однією стороною, зазвичай фізичною особою (вкладником), іншій стороні (кредитній організації) на певний строк чи безстроково, що повинно бути оформлено договором банківського вкладу.
Тищенко Л.В. [28]	Депозит – грошові кошти фізичних і юридичних осіб, що вносяться в банк на депозитний рахунок чи на конкретний строк, чи на вимогу.

Джерело: [1; 2]

гривневими та 1% за валютними вкладами з урахуванням зовнішнього впливу змін в економіці.

Депозитний ринок переживає повільне відродження після падіння, викликаного військово-політичною невизначеністю та девальвацією національної валюти. Для того, щоб отримати уявлення про вибір банків, яким фізичні та юридичні особи надають перевагу у зберіганні депозитів, доцільно буде розглянути наступні таблиці: депозити фізичних осіб у банках України

(таблиця 2), депозити юридичних осіб у банках України (таблиця 3).

Лідерами ринку депозитів фізичних осіб у 2017 р. були великі системні банки ПАТ КБ «Приватбанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», АТ «Райффайзен банк Аваль». Депозитні зобов'язання банків знизилися на 18,2 млрд. грн. (-1,6%) до 1,13 трлн. грн., в той час як капітал українських банків зріс на 20,1 млрд. грн. (+19,4%) до 123,78 млрд. грн.

Таблиця 2
Депозити фізичних осіб у банках України,
2017 р., грн.

№	Банк	Депозити фіз. осіб	Депозити фіз. осіб до запитання
1	ПРИВАТБАНК	151 039 802	30 446 809
2	ОЩАДБАНК	69 147 979	17 531 267
3	Укресімбанк	24 456 598	6 849 972
4	Райффайзен Банк Аваль	17 054 869	10 358 632
5	УКРСОЦБАНК	16 154 423	3 850 479
6	АЛЬФА-БАНК	15 491 390	2 429 945
7	ПУМБ	14 713 185	3 454 748
8	УКРГАЗБАНК	13 558 053	3 347 815
9	УкрСиббанк	11 498 880	9 100 015
10	СБЕРБАНК РФ	11 416 645	2 732 712
11	ОТП БАНК	9 338 632	5 752 213
12	Південний	6 572 036	2 160 997

Джерело: [6]

Таблиця 3
Депозити юридичних осіб у банках України,
2017 р., грн.

№	Банк	Депозити юр. осіб	Депозити юр. осіб до запитання
1	ОЩАДБАНК	75 271 271	59 164 636
2	Укресімбанк	59 314 131	48 889 835
3	УКРГАЗБАНК	32 622 913	18 793 886
4	ПРИВАТБАНК	29 906 075	15 160 536
5	Райффайзен Банк Аваль	26 674 444	23 161 525
6	УкрСиббанк	24 925 224	20 337 399
7	КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	19 044 805	10 843 968
8	ПУМБ	18 472 333	12 966 857
9	СІТІБАНК	16 753 141	16 080 383
10	АЛЬФА-БАНК	13 661 716	6 303 729
11	ОТП БАНК	12 463 792	10 213 805
12	УКРСОЦБАНК	10 621 827	8 004 271

Джерело: [6]

Перевага вкладників віддавалася розміщення коштів на депозитах короткострокового характеру, терміном на 3 місяці. Також попитом користувалися вклади з вільним доступом. А вже за результатами жовтня–листопада спостерігалася позитивна динаміка приросту показників більш тривалих вкладів, терміном, що перевищує 6 місяців. Основними причинами, що пояснюють відновлення припливу депозитів, можна вважати стабілізацію курсу, зниження інфляції, а також зняття обмежувальних рамок по валютних внесках.

Узагальнюючи проведені дослідження, маємо можливість відокремити основні проблеми ринку депозитів України:

- відсутність загальної узгодженої політики монетарного, фінансового та фіскального секторів економіки;
- низький рівень приросту ВВП, що не досягнув до кризового рівня;
- падіння рівня життя населення та скорочення обсягів виручки підприємств реального сектору економіки;
- високі інфляційні очікування суб'єктів господарювання;
- неефективність управління фінансовими ресурсами на рівні депозитних корпорацій, як то спрямованість надлишкових ресурсів у державні цінні папери, скорочення кількості довгострокових кредитних операцій, загальна висока вартість кредитних програм та ін.

Вирішення вищенаведених проблем можливе у разі реформи фінансового сектору та посилення вимог НБУ до складу та структури ресурсів банків, що, в свою чергу, вимагатиме удоско-

налення механізму організації руху грошових і капітальних ресурсів. Також, слід зазначити, що підтримка власної ліквідності фінансово-кредитною установою є майже першочерговим завданням.

Висновки з даного дослідження і перспективи. На сучасному етапі розвитку економіки, враховуючи майбутні запити країни, виникає потреба в запровадженні інноваційних підходів до вдосконалення кредитної політики банків. Проте механізм трансформації тимчасово вільних коштів у кредитні ресурси банківської системи України не відповідає сучасним потребам економіки інноваційного типу. Таким чином, проблема формування ресурсного потенціалу і розробка депозитної політики банку, що передбачає поступову зміну структури джерел залучення коштів, має першочергове значення і є складовою частиною гнучкого банківського менеджменту.

Аналіз загальної депозитної бази України показав, що розмір депозитних ресурсів має сталу тенденцію до збільшення. З метою оптимізації депозитного портфеля та задля забезпечення більшого надходження коштів на строкові та ощадні депозити можна рекомендувати спрощення режиму функціонування відповідних рахунків. Слід більш широко застосовувати строкові вклади з додатковими внесками, а також скоротити обмеження на здійснення розрахунків із використанням коштів, що містяться на ощадних та строкових депозитах.

Таким чином, слід зазначити, що дослідження депозитного портфелю як інструменту ресурсної політики банку є не лише актуальними, а і потребують подальшого вивчення.

Список літератури:

1. Аналіз банківської діяльності: підручник / А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін.; за ред. А.М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2010. – 599 с.
2. Гацько С.С. Актуальні проблеми розвитку депозитних операцій вітчизняних банків у сучасних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua.
3. Збірник матеріалів. Міжнародна науково-практична конференція «Фінанси: теорія і практика». Рибак О.М., Василенко В.В. «Дослідження проблем ринку депозитів України». – НАУ, 2016. – 49 с.
4. Збірник матеріалів. Міжнародна науково-практична конференція «Корпоративні фінанси: «соціально-економічні, організаційно-правові та інституціональні аспекти». Рибак О.М., Василенко В.В. «Особливості управління ресурсним потенціалом депозитних корпорацій». – НАУ, 2017. – 39 с.
5. Офіційний сайт Міністерства Фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/2018/01/18/31858398/>.
6. Аналітичний огляд банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bankografo.com/>.
7. Рейтинг банків України 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kriza.com.ua/>.

Матвеев В.В., Гайдаржийська О.Н., Василенко В.В.

Национальный авиационный университет

ФОРМИРОВАНИЕ ДЕПОЗИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА УКРАИНЫ

Аннотация

В статье рассмотрено экономическую сущность банковских ресурсов, их значение при формировании депозитного портфеля коммерческими банками. Исследованы пути формирования депозитного портфеля. Проведенный анализ рынка депозитов Украины. Определены основные направления эффективной депозитной политики банков. Определено, что для эффективного функционирования банковского сектора и дальнейшего вложения средств в экономику, необходимым условием является наличие в банках долгосрочных средств.

Ключевые слова: банковские ресурсы, депозит, пассивные операции, депозитная политика, депозитный портфель банка, привлеченные ресурсы, ценовые и неценовые методы.

Matveev V.V., Gaydarzhiyskaya O.M., Vasylenko V.V.

National Aviation University

FORMATION OF DEPOSIT PORTFOLIO BY COMMERCIAL BANKS OF UKRAINE

Summary

The article deals with the economic essence of bank resources, their importance in the formation of a deposit portfolio by commercial banks. The ways of forming a deposit portfolio are investigated. The conducted analysis of the deposit market of Ukraine. The main directions of effective deposit policy of banks are determined. It has been determined that for the effective functioning of the banking sector and further investment in the economy, the necessary condition is the availability of long-term funds in banks.

Keywords: bank resources, deposit, passive operations, deposit policy, bank deposit portfolio, attracted resources, price and non-price methods.